

Асен Милчев

С мисли за бъдещето

Немскоезичната фантастична литература у нас за съжаление е слабо позната. Благодарение на усилията на известния наш писател-фантаст Любен Дилов през 1981 година издателство „Хр. Г. Данов“ пусна антология – фантастика на ФРГ, Австрия и Швейцария. Срещат се и няколко откъслечни превода в други антологии, в периодичния печат и... това е всичко. Може би някой ще възрази, че във фантастичната литература на немски език няма такива титани като Едгар По, Жул Верн, Хърбърт Уелс, Алексей Толстой – т.е., че ѝ липсват традиции. Затова пък немският романтизъм в лицето на Вилхелм Хауф и Е. Т. А. Хофман например е с ярък фантастичен „ореол“. А ако търсим по-далечни предтечи на научната фантастика е Германия, ще срещнем ранни образци, наричани някога просто „фантазии“, излезли изпод перото на учени като Йохан Кеплер („Сън“ – 1634 г.) или свещеници като Атаназий Кирхнер, който води героя си по небесата, за да го дообрази. Един любопитен факт: първото в историята на литературата въображаемо пътешествие до Марс е описано от „немския Фламарион“ – астронома Еберхард Киндерман – в неговия роман „Бързото пътешествие, извършено от петима младежи на въздушен кораб“ (1744 г.).

Изобщо научната фантастика в Германия се заражда едновременно с тази на другите страни – в зората на научно-техническия прогрес от края на XIX и началото на XX век. Дори през първите години на нашето столетие по количеството на издаваната фантастична литература родината на Гьоте и Шилер е изпреварвала дори САЩ, където разцветът на жанра настъпва по-късно. Най-яркият представител от този период е Курт Ласвиц, когото с право можем да наречем „баща на немската научна фантастика“. Неговото въображение разчупва ледовете на традиционната суховато-популяризаторска тема и я извисява до парадокса, сатирата, философското обобщение. (Знаменитият му роман „На две планети“ – 1897 г.)

Без да се впускаме в подробен исторически анализ, ще споменем, че все по-настъпателното присъствие на машините в ежедневието през 20-те, 30-те и 40-те години се отразява двупосочно върху творческите виждания в жанра. Бурният научно-технически прогрес едновременно привлича и отблъсква творците, което резонира в зачатъците на класически „утопии“ (примамливи) и „антиутопии“ (предупреждаващо-песимистични) картини на бъдещето. Сред тях се откроява едно от най-значимите произведения на европейската литература от средата на века – романът на Херман Хесе „Игра на стъклени перли“ (1943 г.) – многообразна философска дисекция на технологическа утопия.

Фашизмът слага край на художествените мечти за прогрес и изоб-що на цялата немска култура. За да възкръсне тя отново след края на войната.

Нашето книгоиздаване е в дълг към фантастичната литература на ГДР, който чрез настоящото издание, надяваме се, отчасти ще бъде погасен. Това обстоятелство изисква да хвърлим по-обстоен поглед към развитието на разглеждания жанр в тази страна. Той се ражда заедно с републиката през 1949 година. И още в първите произведения на такава тема – романа на известния пролетарски писател Лудвиг Турек „Златното кълбо“ – прозират характерните черти на фантастиката в ГДР: хуманизъм, социално и политическо ангажиране, ясна обществена позиция. Разбира се, фантастичната литература на ГДР прекарва всичките „детски болести“, присъщи на жанра – увлечение по „техничарство“, приключения, детективски истории. Но все пак през 50-те години в Източна Германия зрее една фантастика, която, макар и израсла от единния корен на немската литература, значително се различава от фантастичните писания във ФРГ, където се подражава главно на лошите англоезични образци. Научната фантастика на ГДР бързо напипва свой собствен път на развитие, на художествена образност и на философски внушения.

Заедно с проникването в космоса се разширява и диапазонът на писателите-фантасти. Особен интерес в тази област представлява романът на Хуберт Хорстман „Гласът на безкрайността“ (1965 г.). Умело, с поетична пластичност в него авторът защитава тезата си, че чисто социалните проблеми не могат да бъдат разрешени само с технически средства. Почти по същото време (1966 г.) излиза и „Друг свят“ на Херберт Цирбигел – произведение, което също е една от повратните точки към психологичност в научната фантастика на ГДР. Неговите герои, жертва на космическа катастрофа, изявяват своя истински облик във възникналите екстремни ситуации. Основата не са главозамайващите приключения в междузвездното пространство, а напастяването на характерите, докосването до най-фините струни на човешката душа.

Краят на 60-те и началото на 70-те години довеждат до истински „бум“ на научната фантастика в страната. И в количествено, и в качествено отношение. Издателствата все по-често се обръщат към този много пъти недооценяван жанр. Читателите жадно гълтат значителното количество заглавия, многобройните тиражи. Разгарят се и спорове. Как трябва да се пише научна фантастика?

Дали като Жул Верн – строго „научно“, подплатено с увлекателна приключенска нишка? Представители на този тип повествование са

Карл-Хайнц Тушел, Александер Кръогер, Клаус Фрюауф, Райнер Фур-Ман. Особен успех жъне романът на Тушел „Загадката на Сигма“ (1974 г.), където под криминален сюжет се третира въпроси за опазването на околната среда. Естествено „жулверновските“ похвати се дообогатяват, фантастичната литература се доближава до реалния живот, търсят се философски прозрения.

Или може би трябва да се вземе пример от саркастичния Джонатан Суифт и поучителните приключения на неговия Гъливер? Да, появяват се успешни опити да бъде развита по новому формата на утопията и антиутопията. Предлаганият в настоящата книга роман „Безсилието на всемогъщите“ е в същност от този вид, но за него ще говорим малко по-късно.

Поемът на фантастиката в ГДР през 70-те години се изразява в разнообразяване по всички посоки – избор на темите и сюжетите, нови форми, обогатяване на стилистичните похвати. Като експериментален полигон се използва територията на разказа. За първи път през 1977 година броят на издадените сборници с научнофантастични разкази надхвърля броя на романите. Антологиите „Човекът от антисвета“ и „Среща в потока светлина“ (1976 г.) свидетелствуват, че младата източногерманска научна фантастика е намерила своето място и своя облик. Разцветът на разказа продължава и през следващите години. Появяват се произведения с философско-психологична проблематика, предрешени в заплетени сюжети (сборникът „Невидимият кръг“ на Бернд Улбрих), „криминална“ фантастика, съчетана със социална критика (сборникът на Герд Прокоп „Кой открадна пиццала?“).

Повишава се относителният дял на хумористичната и сатиричната фантастика, на гротеската. Този процес особено ярко личи в творчеството на съпрузите Йохана и Гюнтер Браун, които разработват обществено значима проблематика, така че утвърждават фантастичните традиции на немскоезичната литература. В романа им „Грешката на Великия Чародец“ (1972 г.), в който се усеща влиянието на Е. Т. А. Хофман, научните закономерности на явленията съжителствуват с метафоричното и приказното. Но в него позицията на авторите е активна и хуманна – социалната несправедливост може да бъде победена чрез съзнателна програма за борба.

По-нататъшните произведения на Браунови – „Зловещите явления на Омега XI“ (1974 г.), сборникът „Липсващият фактор“ (1975 г.) и романът „Конвива Лудибундус“ (1978 г.) – са оригинална сплав на сатиричната фантастика със сериозното научнофантастично

предупреждение срещу капаните на „сития рай“. В чисто консумативната среда отношенията се израждат. Трябва да се воюва срещу схематичността на технократските възгледи за света и обществото.

В литературните среди на ГДР успешно бяха преодолен подводните камъни на „откъснатата“ фантастика, която се пише от специализирани писатели за специализирани читатели. Фантастичната литература там успя да удържи позициите си именно на литература, която се подчинява на същите идейни и художествени закони, както и другите жанрове, но има специфични художествени похвати, свой ъгъл на ползрение. Това се потвърждава от изявите в тази област на известните прозаисти Криста Волф, Ана Зегерс, Гюнтер де Бройн и Ирмтраут Моргнер. В сборника си „Странни срещи“ (1973 г.) например Ана Зегерс изказва своето веруване, че „мечтите могат да бъдат неотлъчна част от действителността“, че те „обогатяват литературата, включително и социалистическата“. В сблъсъка между реалност и фантастика изпъкват релефно всички „вечни“ въпроси на човешкото битие...

Невъзможно е в един кратък предговор да се обхване цялото многообразие от аспекти, тенденции и автори на фантастична литература в една страна като ГДР. Затова нека накрая да видим какво място заема предлаганият на вниманието на читателите роман на Хайнер Ранк „Безсилието на всемогъщите“ в тази калейдоскопична мозайка? Авторът му е личност с богата биография. Роден е през 1931 година в Новавес (днес Бабелсберг), учил е икономика. Работил като тракторист, асистент при киностудията ДЕФА, режисьор и драматург в театъра, а от 1955 година се установява като писател на свободна практика. С научната фантастика се сближава едва през 70-те години. Преди това, а и понякога по-късно, той пише в съавторство с други писатели под псевдонимите А. Г. Петерман и Хайнер Хайндорф криминални романи – „Премиерата падна“ (1957 г.), „Автомобилни разбойници“ (1959 г.), „Последната свидетелка“ (1976 г.) и др. Фантастичен сюжет има неговият сборник „Хубавата Бела“, публикуван в алманаха „Лихтяр 2“ (1981 г.) и радиопиесата „Среща с един приятел“ (1978 г.).

„Безсилието на всемогъщите“ е определен от автора си като роман-утопия, но той притежава малко по-особени качества. Какви?

Дафотилите, обитатели на планетата Астилот, не познават нито недостиг, нито грижи, нито болести и старост, не знаят какво е несправедливост, наказание, принуда, насилие. Но цивилизацията им е „затворена“ и постепенно угасва – само с развлечения, без труд, без брак и семейство не може да се просъществува. Моралните ценности

тук са станали ненужни и нравственото развитие на цивилизацията попада в задънена улица. Поради грешки в „биологическата трансплантация“ героят на романа Асмо е единственият, който с целенасочени действия е способен да разбуди астилотите от сладкия им пагубен сън и да ги върне към пълноценен живот.

На пръв поглед утопията на романа се е превърнала в антиутопия. Привидното „бяло“ се е трансформирало в „черно“. Но не! Всемогъщото Зло в този „роман-предупреждение“ е осъдено да отстъпи, за разлика от песимистичните прогнози в традиционните антиутопии. Нещо повече, Хайнер Ранк утвърждава идеята за социално развитие, за творческо действие като единствена алтернатива на преситеността и безметежните наслади. Книгата на Ранк е изпълнена с оптимизъм и вяра в човека, присъщи на социалната действителност в неговата страна.

Читателите и критиката в ГДР са единодушни – научната фантастика там е във възход. Писателите-фантасти все по-често се интересуват от проблемите на днешния ден. Независимо от понякога своеобразния естетически ракурс, тяхната жизнена позиция е същата, както и на колегите им нефантасти. Но погледите им са отправени най-вече с надежда към бъдещето, което е много вероятно да надмине и най-смелите изказани в техните произведения мечти.

С тези оптимистични думи оставяме читателите да оценят достойнствата и да изпитат удоволствието от предстоящата им среща с едно от представителните произведения на малко познатата у нас фантастика на ГДР. Вярваме, че тя ще спечели свои верни приятели.

КРАЙ

© 1984 Асен Милчев

Сканиране, разпознаване и редакция: Woman, 2007

Публикация:
ХАЙНЕР РАНК
БЕЗСИЛИЕТО НА ВСЕМОГЪЩИТЕ
роман-утопия

Превод от немски НАСЯ КРАЛЕВСКА
Рецензенти ЛЮБЕН ДИЛОВ, ПАВЕЛ ПЕТКОВ
Редактор ХРИСТИНА СЛАВЯНСКА
Редактор на издателството АСЕН МИЛЧЕВ
Художник ВИКТОР ПАУНОВ
Художествен редактор БОРИС БРАНКОВ
Технически редактор ПЕТЪР БАЛАВЕСОВ
Коректор ИРИНА КЪОСЕВА

Индекс 11/95376 23531/6277-10-73

Немска. Първо издание. Дадена за печат на 10. VI. 1983. Подписана за печат на 20 XII. 1983. Излязла от печат на 15.1.1984. Формат 1/32/70/100. Изд. № 651. Изд. коли 15,55.

Печатни коли 24, УИК 15,51 Цена 0,99 лв.

Държавно издателство „Отечество“, София, 1984
Държавна печатница „Балкан“ бул. „В. И. Ленин“, 11 София 1984 г.

с/о Jusautor, Sofia

Verlag Das Neue Berlin 1975 (1973)

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4175>]